

Ауыл жаңалығы

СЕЛЬСКАЯ НОВЬ

Газет 1940 жылдан шыға бастады
www.auil-zhanaligi.kz

№13 (9499)
Жұма 13 ақпан 2026 жыл

Байзақ аудандық газеті
Байзакская районная газета

► ПРЕЗИДЕНТ

АЙМАҚТАРДЫҢ ДАМУЫНА АЙРЫҚША НАЗАР АУДАРУ ҚАЖЕТ

МЕМЛЕКЕТ БАСШЫСЫ ҚАСЫМ-ЖОМАРТ ТОҚАЕВТЫҢ ҮКІМЕТТІҢ КЕҢЕЙТІЛГЕН ОТЫРЫСЫНДА СӨЙЛЕГЕН СӨЗІ

Құрметті Үкімет мүшелері және жиынға қатысушылар!

Бәріңізге мәлім, Қазақстан өтпелі кезеңге аяқ басты. Біз ел тағдырына әсер ететін ауқымды өзгерістерді жүзеге асырып жатырмыз. Қызылордада өткен Ұлттық құрылтай отырысында конституциялық реформаның маңызды тұстары туралы айтқанымыз білесіздер. Қоғамда кеше ғана емес, жарты жылдан бері Конституцияға қатысты жан-жақты пікір алмасу жүріп жатыр. Барлық ұсынысты жүйілеп, саралау үшін 130 адамнан тұратын Конституциялық комиссия құрылды. Бұл – ауқымы жағынан да, кәсіби деңгейі тұрғысынан алып қарасақ та, еліміз үшін теңдесі жоқ комиссия. Осы жолы Комиссия құрамында шетел мамандары жоқ.

Жалпы, былтыр қазан айынан бастап азаматтарға өз пікірін білдіруге толық мүмкіндік берілді. Сол уақыттан бері eGov және eOtinish мемлекеттік цифрлық платформалары арқылы бірнеше мың ұсыныс келіп түсті. Комиссия өтініштің бәрін мұқият қарап, қорытып, тиісті түзетулерді әзірледі. Конституциялық комиссияның жұмысы барынша ашық жүргізілді. Мұны айтып өту өте маңызды. Себебі еліміздегі реформалар бұрын-соңды ешқашан дәл осылай жан-жақты талқыланып, тікелей эфир арқылы жұртшылықтың назарына ұсынылмаған.

Біз «Халық үніне құлақ асатын мемлекет» ретінде цифрлық платформаларды кеңінен қолдандық. Конституциялық реформаға байланысты азаматтармен байланыс желілері тиімді жұмыс істеді. Соның арқасында шын мәнінде жалпыұлттық ауқымдағы талқылау болды десек, дұрыс болар. Бұл-Әділетті Қазақстан құрылысының айқын көрінісі.

Осыған дейін Конституциялық комиссияның он отырысы өтті. Комиссия мүшелері түзетулердің аса көптігін ескере отырып, ортақ пайымға келді. «Ата Заңға ежелеген өзгеріс енгізу жеткіліксіз, қазіргі жағдайда жаңа Конституция қабылдаған жөн» деген байлам жасады. Соған сәйкес қаңтар айында жаңа Конституцияның алғашқы нұсқасы жарияланды.

Бұл бастама қоғамның айрықша назарын аударды. Мен мұны өте жақсы үрдіс деп санаймын. Азаматтарымыз Конституция жобасының түрлі баптарын қызу талқылап жатыр. Қоғамның саяси мәдениеті және белсенділігі артып келеді. Бұл-менің саяси бағдарымда көрсетілген негізгі міндеттердің бірі.

Еліміз үшін «Әртүрлі көзқарас-біртұтас ұлт» және «плюрализмге-ашықпыз, экстремизмнен-қашықпыз» қағидаттары өте маңызды. Сол арқылы қоғамдық диалогтің дамуына, еліміздің үздіксіз алға басыуына жол ашылады. Қазірдің өзінде бір нәрсені күмәнсіз айтуға болады: жұртшылық назарына мүлде жаңа құжат ұсынылып отыр. Бұл құжат мемлекетіміз дамуының даңғыл жолына түскенін, яғни сапалық тұрғыдан жаңа деңгейге көтерілгенін көрсетеді.

Жаңа Конституция жобасына енген нормалар Қазақстанның саяси жүйесінің даму қисыны мен бірізділігін бекітеді. Ол, ең алдымен, «Күшті Президент-ықпалды Парламент-есеп беретін Үкімет» тұжырымдамасына негізделеді.

Соңғы жылдардағы саяси реформаларға кеңінен қарасақ, Қазақстан суперпрезиденттік билік

формасынан түбегейлі бас тартып, беделді әрі ықпалды Парламенті бар президенттік республика үлгісіне көшкеніне көз жеткізуге болады.

Ұсынылып отырған өзгерістер-осы үдерістің заңды жалғасы. Соңғы жылдардағы саяси жаңғыртулар, соның ішінде 2022 жылғы конституциялық реформа мемлекетіміздің конституциялық негізін толық қайта құру қажет екенін көрсетеді.

Шын мәнінде, бұл-мемлекетті басқарудың жаңа жүйесін қалыптастыру деген сөз.

Ұсынылған түзетулер билік құзыреттерін қайта бөлуге, тежемелік және тепе-теңдік жүйесіндегі теңгерімді күшейтуге, ең бастысы, барлық саяси институттардың тиімділігі мен орнықтылығын жақсартуға мүмкіндік береді.

Жаңа Конституция жобасында «адам мемлекет үшін емес, мемлекет адам үшін» қағидаты айқындала

түсті. Біз 2019 жылдан бері дәйекті түрде осы жолмен жүріп келеміз.

Түптеп келгенде, ұсынылып отырған өзгерістердің арқауы-бір. Бұл-адамдардың және азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қорғау. Бұл-жалаң сөз емес. Біз адам құқығының қорғалуына кепілдік беретін және оның нақты жолдары айқын көрсетілген біртұтас жүйе қалыптастырамыз.

Мысалы, адвокаттардың ұсынысымен Ата Заң жобасына адвокатура туралы жеке бап қосылды. Жаңа Конституция жобасында білім беру жүйесіне баса мән беру арқылы мемлекеттің зайырлы сипаты да нақтылана түсті. Ал «Неке-еркек пен әйелдің ерікті және теңқұқылы бірлестігі, яғни одағы» деген тұжырым арқылы қоғамдағы дәстүрлі құндылықтарды сақтап қалу мақсаты көзделді. Конституция жобасында табиғатты қорғау мәселесіне де назар аударылды. Меніңше, бұл-өте маңызды нәрсе.

Түзетулердің ішіне тағы бір аса қажетті норманы енгізу керек деп санаймын. Қазіргі Конституцияда «Тұрғын үйге қол сұғуға болмайды. Сот шешімінсіз тұрғын үйден айыруға жол берілмейді» деген ереже бар. Осы ережені «тұрғын үйден мәжбүрлеп шығаруға» да сот шешімінсіз жол берілмейді деп толықтырған жөн.

Меніңше, бұл-жаңа Конституцияның сипатына толық сай келетін әлеуметтік норма. Конституциялық комиссия мүшелерінен осы ұсынысты қарауды сұраймын. Тұтастай алғанда, Негізгі Заң жобасында Қазақстанның қарқынды дамуына, ұлттымыздың ұйысуына қажетті іргелі қағидаттар мен құндылықтар толық қамтылған.

Әділетті Қазақстан, Заң мен тәртіп, азаматтардың құқықтары мен бостандықтары мүлтіксіз сақталатыны сияқты негізгі қағидаттар нақты көрсетілген. Білім, ғылым, инновациялар және мәдениет еліміздің теңдессіз басымдықтары ретінде айқындалды. Тауелсіздігіміз, егемендігіміз және аумақтық тұтастығымыз мызғымас құндылықтар болып қала береді және еліміздің ұлттылығын, жерінің тұтастығы мен басқару нысаны ешқашан өзгермейді деген аса маңызды сөздер бар. Ата Заңымызда бірлік пен келісімнің негізгі нығая түседі. Бас құжатта жауапты әрі жасампаз отаншылдық ұғымы нақты жазылады.

(Жалғасы 2-бетте).

ЖАРЛЫҚ

**Мемлекет басшысы
2026 жылғы 15 наурызда
Республикалық
референдум өткізу туралы
Жарлыққа қол қойды**

**2026 ЖЫЛҒЫ 15 НАУРЫЗДА
РЕСПУБЛИКАЛЫҚ РЕФЕРЕНДУМ
ӨТКІЗУ ТУРАЛЫ**

Қазақстан Республикасы Конституцияның 44-бабының 10) тармақшасына және «Республикалық референдум туралы» Қазақстан Республикасы Конституциялық заңының 18-бабына сәйкес **ҚАУЛЫ ЕТЕМІН:**

1. 2026 жылғы 15 наурызда республикалық референдум өткізілсін.

2. Қазақстан Республикасының жаңа Конституциясының жобасы: «Жобасы бұқаралық ақпарат құралдарында 2026 жылғы 12 ақпанда жарияланған Қазақстан Республикасының жаңа Конституциясын қабылдайсыз ба?» деген сауал қойылып, республикалық референдумға шығарылсын.

3. Осы Жарлық пен Конституцияның жобасы 2026 жылғы 12 ақпанда бұқаралық ақпарат құралдарында ресми түрде жариялансын.

4. Республикалық референдумға дайындықпен оны өткізу Референдумның орталық комиссиясының қызметін атқаратын Орталық сайлау комиссиясына, сондай-ақ референдумның аумақтық және учаскелік комиссияларының қызметін атқаратын аумақтық және учаскелік сайлау комиссияларына жүктелсін.

5. Қазақстан Республикасының Үкіметі Қазақстан Республикасының Орталық сайлау комиссиясымен, Қазақстан Республикасының басқа да орталық мемлекеттік және жергілікті атқарушы органдарымен бірлесіп, республикалық референдумды ұйымдастыру және өткізу бойынша қажетті шаралар қабылдасын.

6. Осы Жарлық жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі.

**Қ.ТОҚАЕВ,
Қазақстан Республикасының
Президенті.**

Астана, Ақорда, 2026 жылғы 11 ақпан.

2026 КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ РЕФОРМА

Апта басында аудан әкімі Олжас Бақараев аудан орталығындағы Ю. Гагарин атындағы орта мектепте болып, мектеп ұжымымен конституциялық реформаны түсіндіруге байланысты кездесу өткізді.

Кездесуде аудан әкімі Ата Заңның жобасын дайындауда арнайы комиссия құрылғаны, оның құрамына әр саладан сарапшылар, барлық облыс мәслихаттарының төрағалары, депутаттар қатысқанын атап өтті.

Комиссияға әр өңірден 2000-нан аса ұсыныстар түскені, Ата Заңның 84,5 пайызына толықтырулар енгізілген. Комиссияның 10 отырысы өткізіліп, Конституция жобасы баспасөз беттерінде жарияланды.

Кездесу барысында аудан басшысы Конституция жобасына енгізіліп отырған негізгі өзгерістер мен толықтырулар туралы айта келіп, олардың қоғам дамуы мен азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз етудегі маңызын жан-жақты түсіндірді.

Жаңа өзгерістер қоғамдағы әділдік қағидатын күшейтіп, заңның үстемдігін нақты іске асыруға мүмкіндік беретіні, мемлекеттік органдардың жауапкершілігі артып, олардың халық алдындағы ашықтығы жоғарылай түсетіндігі айтылды. Ал бұл азаматтардың билікке деген сенімін нығайтып, ел ішіндегі тұрақтылықты сақталуына ықпал ететіні белгілі.

Аталған құжат Қазақстанның әділетті, тұрақты және дамыған мемлекет ретінде қалыптасуына негіз болмақ.

Кездесуде аудандық мәслихаттың төрағасы Бақтияр Ақбаева сөз алып, Конституция жобасының ел дамуы

ҰСТАЗДАР МЕН ЖАСТАР ӨЗГЕРІСТЕРДІ ҚОЛДАЙДЫ

үшін маңыздылығына тоқтала келіп, ұстаздарды белсенді азаматтық ұстаным танытуға шақырды.

Мектеп ұстазы Евгений Кравчук Конституцияның жаңа жобасын қолдайтындықтарын білдіріп, аталған құжат ел дамуына жарқын жол ашатынына сенім білдірді.

Аудандық орталықтандырылған кітапханада аудан әкімі Олжас Бақараев еліміздің болашағын айқындайтын жаңа Конституция жобасына енгізілген өзгерістердің мәні мен мазмұнын түсіндіру мақсатында аудан жастарымен кездесті.

Олжас Елебекулы Ата Заңның мәтіні жарияланғаннан бері қоғамда қызу талқыланып жатқандығын, Конституцияның жаңа нұсқасында адам, оның құқықтары, бостандықтары мен қадір-қасиеті ең жоғары конституциялық басымдық ретінде көрсетілгендігін атап өтті.

Цифрлық технология адам өмірінің ажырамас бөлігіне айналғандықтан Негізгі заңда адамның жеке өмірі мен дербес деректерін, оның ішінде цифрлық ортада қорғау, адвокатураның рөлін нығайту және құқықтарды қорғау, Қазақстан Парламентінің «Құрылтай» деп аталуы, Вице-президент, Қазақстанның Халық кеңесі ұйымының жұмысына ерекше тоқталды.

Конституцияда адам капиталына, білім мен ғылымға, инновацияны дамыту мемлекеттік қызметтің стратегиялық бағыты ретінде белгіленуі ерекше мәнге ие екендігін жеткізді. Неке мәселесіне қатысты жаңа редакцияда «Неке-еркек пен әйелдің мемлекет заңға сәйкес тіркеген ерікті және тең құқықты одағы» деп көрсетілген. Бұл 30 баптың 2-тармағында айқын бекітілгендігіне назар аударды.

Ата Заң еліміздің бүкіл құқықтық жүйесінің өзегі екендігін айтып, жаңа құжаттың мәтіні қарапайым және

халыққа түсінікті жазылғандығын, жастарға Конституция жобасымен мұқият танысып шығу қажеттігін алға тартты.

Бұдан әрі сөз алған спикер Сауле Тлеуқұлова Ата Заң жобасы қоғамда жүзеге асырылып жатқан жүйелі саяси және экономикалық өзгерістерді көрсетіп, адам капиталын дамытуды басты орынға қойған жұмыс екендігін атап өтті. Туған жерді қадір тұту, бейбіт күннің қадіріне жету, экологиялық мәдениетті қалыптастырудың маңыздылығына тоқтала отырып, қолға алынып жатқан конституциялық реформалар мемлекеттің және оның халқының одан әрі дамуына жол ашатындығын жеткізді.

Кездесу барысында аудан жастары жүргізіліп жатқан конституциялық реформаны және жаңартылған Ата Заңның негізгі ережелерін қолдайтындарын жеткізді.

«Ауыл жаңалығы»- ақпарат.

БҮГІНГІ
САНДА

2-3 Аймақтардың дамуына айрықша назар аудару қажет

Жат жердегі соғыс
Сталкинге қарсы заң қатайды

АЙМАҚТАРДЫҢ ДАМУЫНА

(Соңы. Басы 1-бетте).

Бір сөзбен айтқанда, жаңа Конституция жобасын шын мәнінде озық, яғни түбегейлі жаңарған, әрбір тұсы сарапталған, сапалы жазылған мәтін деп атауға толық негіз бар. Онда конституциялық құрылысқа қатысты әлемдегі үздік тәжірибелер көрініс тапқан, адам құқықтары және ұлттық мүддесіз толық қорғалған.

Әрине, қазіргі Конституциямыздың мән-маңызын ешкім жоққа шығармайды. Соңғы 30 жылда жеткен барлық жетістігіміздің бастауында Ата Заңымыз тұрғаны сөзсіз. Бұл-тұңғыш Президент Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың табанды еңбегінің арқасы.

Дегенмен бұл құжат еліміз енді ғана есесін тіктей бастаған кезде қабылданғанын ескерген жөн. Онда Тәуелсіздіктің алғашқы кезеңіндегі қиын күндердің ізі бар. Солай болуы да заңды.

Сол кезден бері еліміз адам танымастық өзгерді. Болашағымызға көбі күмәнмен қарама да, Қазақстан халықаралық беделі жоғары, мықты мемлекетке айналды. Қазір әлемдегі геосаяси, геоэкономикалық, технологиялық ахуал түбегейлі өзгеріп жатыр. Соңғы жылдары Қазақстан да көптеген өзгерісті бастан өткерді. Бұл өзгерістер ұлт санасына ықпал етті, тіпті, зор сілкініс әкелді десек, қате болмас. Сондықтан еліміздің мақсат-міндеттерін, құндылықтарын мен қағидаттарын заман талабына сай, конституциялық деңгейде жаңғырту айрықша маңызды.

Жаңа Конституцияның жобасы жекелеген түзетулер енгізілген жоба емес. Бұл өзгерістердің басты мақсаты-жаңа тарихи дәуірде мемлекеттің негіздерін түбегейлі қайта құру, қоғамдық сананы жаңғырту. Жаңа Конституцияның жобасына аса қажетті әрі озық нормалар енгізілген. Біз бәріміз бір ел болып ырыс-ынтымағымызды, береке-бірлігімізді сақтай отырып, эволюциялық, яғни табиғи жолмен дамып келеміз. Бұл-өте маңызды. Бұдан басқа жол жоқ.

Жаңа Конституция Қазақстанды тың қарқынмен өркендетуге, әр азаматтың әлеуетін арттыруға жол ашады деп сенемін. Қалай десеу те, Ата Заңымызға қатысты түпкілікті шешім жалпыұлттық референдумда қабылданады.

Біздің басты мақсатымыз-қазіргі күрделі кезеңде Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық және халықаралық әлеуетін арттыру.

Сарапшылар әлем экономикасының өсімі бағылап, халықаралық сауда қарқыны әлсірейді деген болжам жасауда. Дамушы елдерге салынатын жаһандық инвестиция көлемі азайып барады. Қаржы саласы тоқырауға ұшырауы мүмкін. Бүгінде көптеген ел өз нарығын қорғау шараларын күшейтіп жатыр. Мемлекеттер арасында өзара тарифтік шектеу қою үрдісі беулең алды. Жаһандану үдерісі кері сипат ала бастады. Мұның бәрі әлемдегі геосаяси ахуалды өзгертіп жатыр. Бірақ негізгі әрі шешуші оқиғалар әлі алда.

Дүние жүзінде мүлде жаңа үдерістер пайда болуда. Мемлекеттің тұрақты дамуы үшін біз осы өзгерістерге экономикалық және саяси тұрғыдан бейімделуіміз қажет. Бұл-аса маңызды міндеттің бірі.

Бұрынғы тәсілдер қазір тиімсіз болып қалғанын көріп отырмыз. Озық мемлекеттер әлем экономикасын дамытудың жаңа үлгісін әзірлеуге кірісіп кетті. Біз де бұл үдерістен шет қалмауымыз керек.

Ұлт мүддесін қорғау үшін экономиканы нығайтуға және дамытуға арналған нақты жоспар болуға тиіс. Дүние жүзіндегі экономикалық ахуалға қарамастан, бытыр экономикамыз 6,5 пайызға өсті. Біздің миссиямыз - айқын: экономикалық өсім жоғары сапаға ие болуы керек, яғни, ең алдымен, халықтың әл-ауқатын арттырып, тұрмысын жақсартуға тиіс. Басқаша айтсақ, ішкі жалпы өнім артқан сайын азаматтардың нақты табысы да көбеюі керек. Бұл-Үкіметтің алдында тұрған негізгі міндет.

Аталған мақсатқа жету үшін бізге бұған дейінгі өсімді қанағат тұтпайтын, қазіргі сын-қатерлерге жедел жауап беретін, басымдықтар егжей-тегжейлі ойластырылған экономикалық саясат қажет.

Басқаша айтқанда, бізге тұрақты өсім моделі керек. Оған сәйкес, мемлекет нарықтық экономиканың стратегиялық даму векторын нақты анықтап, қолда бар қаржы ресурстарын экономикалық өсім әкелетін басты салаларға бағыттауы қажет. Мұндай тәсіл ұлттық табысты азаматтарымызға анағұрлым тиімді әрі әділ бөлуге мүмкіндік береді.

Ашығын айтқанда, мен бұл жаһанда күнде ойланамын, мамандармен кеңесемін, арнайы экономикалық сараптамаларды оқимын. Экономикалық және қаржылық саясатты қайта жаңғырту бойынша ауқымды жұмыс күтіп тұр.

Үкіметтің таяу арадағы міндеті-өнімділікті арттыру, технологиялық жаңару және әдімі капиталды дамыту есебінен өсімді қамтамасыз ету, табысты ел игілігіне жұмсау.

Мұндай моделді тек инвестиция саясатын жандандыру, бизнестің мүддесін тұрақты қорғау арқылы құруға болады. Яғни бұл саясаттың түпкі нәтижесі халық табысын арттыру, экономикалық дербестікті нығайту болуға тиіс.

Үкіметтің алдында уақыт оздырмай шешетін бірқатар міндет бар. Атап айтқанда, тұрақты әрі қалыпты инфляция көрсеткішін және мемлекет қаржысының теңгерімділігін қамтамасыз ету, сондай-ақ бытырғы Жолдауында жарияланған жаңа инвестициялық кезеңді толығымен жүзеге асыру.

Жаппай цифрландыру және жасанды интеллектіні енгізу көмекші қызмет атқарумен шектелмей, экономикалық дамуың басты арқауы болуы керек.

ЖИ негізінде цифрландырудың бірқатар басты міндеттерін орындау қажет. Бұл-еңбек өнімділігін арттыру, экономиканың экспортқа бағдарланған секторларын қалыптастыру, қосылған құны жоғары өнім шығару және Қазақстанды жаһандық цифрлық экономика тізбегіне кіркірту.

Жаңа инвестициялық кезеңді іске асыру еліміздің индустрия, энергетика, көлік салаларындағы заманауи жүйесін қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Жасанды интеллектіні дамыту, бұл-ұран емес, бұл экономикалық идеологияның негізгі тірегі, тіпті ұлттық идеологиямыздың мызғамас тұғыры болуға тиіс. Осындай жауапты сәтте дұрыс, батыл әрі тиімді шешімдерді дер кезінде қабылдау өте маңызды. Шынайы өмірге түк қатысы жоқ «құрғақ» ұсыныстар бару, қысқасы, нәтижесі жоқ іспен айналысу мүлдем болмауы қажет.

Бүкіл мемлекеттік аппарат нақты нәтижеге жету үшін жұмыс істеуі керек және оның игілігін бүкіл қоғам көруге тиіс. Осы орайда, қазіргі таңдағы аса өзекті мәселелерге тоқталайын.

БІРІНШІ. Инфляцияны ойға қонымды, қалыпты деңгейге түсіру қажет. Оның шарықтап кетуіне жол бермеу керек.

Инфляцияның не себепті жоғары болып тұрғаны белгілі, келесінің себебі анықталды. Енді осы мәселені шешу керек. Бірақ ұсынылатын шаралар елдің дамуына кері әсерін тигізбей қажет. Дәл осы тұста түрлі пікір айтылып жатыр.

Үкімет пен Ұлттық банкке бірлесіп нақты іс-қимыл алгоритмін әзірлеуді тапсырамын. Осы маңызды жұмысқа барлық мекеме өкілдері мен сарапшылар қатысуға тиіс. Тағы да қайталап айтамын: қолайсыз ахуалды шұғыл ретке келтіру қажет.

Биылдан бастап үш жыл қатарынан инфляцияны төмендету үшін нақты шаралар қабылдау керек. Бірлескен іс-қимыл бағдарламасын сапалы орындау айрықша маңызды. Мәселені шешудің орнына бос сөзді көбейтіп, қажетсіз «жол карталарын» әзірлеу – жауапкершіліктен қашу деген сөз. Алдын ала ескерту: ондай жағдайда қатаң шара қолданылады. Халықтың табысы артса ғана, нақты нәтижеге қол жеткіздік деп санауға болады.

ЕКІНШІ. Жаңа Салық кодексінің тиімді енгізілуін қамтамасыз ету керек.

Жаңа салық-бюджет саясаты төңірімді сипат алып, экономиканы орнықты дамытуға, халықтың әл-ауқатын арттыруға бағдарлануы қажет.

Биыл күшіне енген Салық кодексі экономикадағы ашықтық пен тәртіпті күшейтуге ынталандырады. Қазірдің өзінде алғашқы оң нәтижелерін көріп отырмыз. Экономика министрлігін мәліметіне сәйкес, өзін-өзі жұмыспен қамтығандарға арналған жаңа салық режимі іске қосылғалы бері 180 мыңнан астам жаңа салық төлеуші заң аясында әрекет ете бастады.

Үкіметтің бағалауынша, салық реформасының нәтижесінде биыл бюджетке қосымша 4,4 триллион теңге түседі.

Жоспар, әлбетте, көңілге сенім ұялатады. Бірақ қайталап айтамын: белгіленген көрсеткіштерге шамадан тыс салық салу, бизнесті заңсыз немесе негізсіз қыспаққа алу есебінен жетуге болмайды.

Бюджетті тиімді салықтық әкімшілендіру арқылы толықтыруға болмай деп ойлаймын. Сондықтан салық жүйесін жаппай цифрландыруға шұғыл кіріскен жөн.

Жазалаушы менталитеттен арылатын кез келді. Салық органдары мен салық төлеушілер арасында серіктестік және өзара сенім қағидаты орнығуға тиіс. Мемлекет пен бизнестің тиімді ықпалдастығын жолға қою керек. Мұндай серіктестік әділдікке, өзара тиімділікке, тіпті экономиканы дамытудың маңызын түсіну тұрғысынан алғанда жауапкершілікке құрылуға тиіс деп ойлаймын.

Бұл жөнінде жақында «Turkistan» газетіне берген сұхбатымыда айттым. Үкіметтің кейбір мүшелерімен әңгімеден ұққаным, оны бәрі бірдей ықпал қойып оқымаған секілді. Қызылордада өткен Ұлттық құрылтай отырысындағы сөзімді де толық түсінбегендеріңіз байқалады. Интернет ұзақ мәтіндерді оқудан алыстатты. Оның үстіне мәтінді, кітаптар мен мақалаларды оқымай-ақ, мазмұнын тыңдай салатын мүмкіндік пайда болды. Бірақ бұл мемлекетті қызметкерлерге жараспайтын әдет. Оқу керек. Әйтпесе, зейнет жасына жеткен кезде, ойлану қабілетінен айырылып қаласыздар. Бұл өте қауіпті. Сондықтан көп оқыңыздар.

Банктер, агрегаторлар мен маркетингістер салықтық әкімшілендірудің әрекет ету аясына толықтай еніп, салық агенттері міндетін атқаруға тиіс.

Мемлекеттің кірістер комитетіне толық цифрлық режимде жұмыс істейтін «фискалдык деректер фабрикасына» айлану міндеті жүктелді. Бүкіл мәселені шешудің жалғыз дұрыс жолы-осы.

2027 жылдың соңына дейін салық және кеден жүйесін басқарудың цифрлық тәсілін енгізу қажет. Бұл-стратегиялық маңызды бар міндет.

Сонымен қатар Ұлттық тауарлар каталогы мен Отандық тауар өндірушілері реестрін жедел іске қосып, тауарларды цифрлық таңбалау жүйесін кеңейткен жөн. Бірақ тауар таңбалауды жоспарланған өндіріске зиянын тигізбей жасау керек. Министрліктер қабылдаған жаңа ережелер мен шешімдер шетелдік және отандық компаниялардың қызметіне кері әсер етпеуге тиіс. Мұндай жайт еліміздің инвестициялық климатын нашарлатады. Отандық және шетелдік компаниялар бұл мәселеге алаңдаушылық білдіріп, маған тап жазып жатыр.

Фискалдык саясаттың тиімділігіне, ең алдымен, бюджетті ретке келтіріп, қаржы тәртібін қатаң сақтау арқылы қол жеткізуге болады.

Мемлекеттің тиімсіз шығындарын барынша қысқарту үшін қолданыстағы бюджет бағдарламаларын бастау-аяқ қайта қарау қажет. Біз бұл жаһында бұған дейін айтқан болатынымыз, тағы қайталауға тура келіп тұр. Бұл-өте маңызды міндет. Мұны орындауды созылаңға салмаңыздар. Бұл істе Қаржы және Экономика министрліктері қатаңдып тек бандалдық, кәсібилік танытуы керек. Басымдықтардың қайсысы бірінші, қайсысы кейін екенін нақты белгілеп алу қажет.

Бюджет қаржысын игерудің қазіргі критерийінен бас тартып, мемлекеттік инвестицияның тиімділігін басқаруды күшейткеніміз дұрыс. Бұл-маңызды міндет. Жалпы, бюджетті асығыс игеру дұрыс емес. Мұны кім шығарып жүр? Жылдың соңында бюджетті игеру керек деген жарыс басталды. Басқаша айтсақ, бұл қаржыны оңды-солды шұшу деген сөз. Жұмыс тәртібін қайта қараңыздар. Өйткені қазір заман басқа.

Үкімет пен әкімдер бюджеттің игерілеуі қалынуына қауіптеніп, жобаларға қаржы бөлу тәжірибесін доғаратын кез келді. Ең сорақисы, мұндай шешімдер субъективті түрде қабылданып, қаржы таңдауыларға ғана беріледі. Тоқтетуі, әркім өз білгенін жасағанды қою керек.

Енді мұндайды мемлекет мүддесіне қасақана қарсы әрекет ету деп қарастырамыз.

Бюджет қаржысы азаматтарымызға нақты пайда әкелетін және ұлттық экономиканың дамуына септігін тигізетін жобаларға берілуіне тиіс.

Үкіметке биыл 1 мамырға дейін бюджет бағдарламаларына ревизия жүргізіп, мемлекет есебінен қаржыландырылатын жобаларды іріктеу механизмін жетілдіру тапсырылады. Бұл квазимемлекеттік секторға да қатысты.

Мен Жолдауда бұл мәселе туралы айттым: бюджеттік шығындардың ашықтығын қамтамасыз ету үшін, яғни қаржының қайда, қалай және не үшін жұмсалып жатқаны айқын болуы үшін цифрлық теңгені белсенді пайдалану қажет.

Қазіргі таңда бұл тәсіл мемлекеттік сатып алу жүйесінде, субсидиялау кезінде, сондай-ақ Ұлттық қордан ірі жобаларға қаражат бөлу барысында тиімді қолданылып жүр. Бұл құралды басқа да салаларға пайдалану қажет.

Тағы бір маңызды мәселе. Аймақтардағы бюджеттік жоспарлауды сапалы жүргізуге баса мән беру қажет. Өздеріңізге мәлім, соңғы жылдары аймақтардың кіріс қоры айтарлықтай артты, бірқатар салық пен төлем түрлері республикалық деңгейде аймаққа берілді. Соның салдарынан жеткілікті қаржы бөлмей, жергілікті бюджетке қосымша шығындарды артып қою жағдайлары жиілеп кетті. Мұндай тәжірибе бюджетаралық қатынастардың қисындына қайшы әрі қабылданып жатқан шешімдерге сенімді жоғалтады. Сондықтан жергілікті атқарушы органдарға берілетін қаржы ресурстары мен олардың міндеттемелері бір-бірімен мөлшерлес болуын ескеру өте маңызды. Егер біліктеріңіз жетсе, мұны орындау аса қиын емес.

Қазақстан-бір орталықтан басқарылатын унитарлы, біртұтас ел. Сол себепті еліміздің әлеуетін нығайтуға, халқымыздың әл-ауқатын арттыруда басты мақсат етіп, ақыл-парасатпен, бір қолдың саласындай жұмылып жұмыс істеу қажет.

Жаңа Бюджет кодексінің бюджетаралық қатынастар нақтылық және барлық бюджет деңгейіндегі жауапкершілік тұрғысынан қайта қаралды. Енді осы нормалар өңірлерде іс жүзінде қалай жұмыс істейтінін байқап көру керек. Егер қолданыстағы құралдар тиімсіз екенін көрсетсе, оны түзету қажет. Түптің түбінде, бұл киелі кітап емес қой. Мұнда ешқандай күмән жоқ. Шешімді тез әрі батыл қабылдау қажет. Уақыттың талабы сондай.

Жаңа ережелер өңірлердің қаржылық дербестігіне тұсау болмауға тиіс. Ең бастысы, олардың кіріс көздерін ұлғайтуға деген ынта-ыгірінен кері әсер етпеуі керек. Мұның маңызы зор. Егер өңірлердің кіріс базасын ұлғайтуға кедергі келтірсе, оның салдары қиынға соғады. Осыны да ойланғыздар.

Үкімет аймақтардың қаржылық орнықтылығын нығайту шараларын қабылдауға міндетті. Бұл-стратегиялық сипаты бар мақсат. Басқарудың түрлі деңгейі арасындағы жауапкершілікке салғырт қарауға болмайды.

Менің тапсырмаммен былтыр 2030 жылға дейін аймақтарды дамытуға арналған тұжырымдама бекітілді. Басты мақсат-өңірлер арасындағы әлеуметтік-экономикалық теңсіздікті азайтып, халықтың әл-ауқатын арттыру.

Өткен жылғы даму қорытындысы туралы айтар болсақ, аймақтардың экономикасы тұрақты өсіп-өркендеп келеді. Бірақ шешімін таппаған мәселелер бар. Аймақтардың

инфрақұрылыммен қамтылу деңгейі орташа есеппен алғанда-64,1 пайыз. Бұл көрсеткіш әр өңірде әртүрлі, айтарлықтай алшақтық бар.

Қажетті инфрақұрылымның болмауы облыстардың дамуына және халықтың тұрмыс сапасына кері әсерін тигізіп отыр. Әсіресе, жаңадан құрылған Абай және Ұлытау облыстарында инфрақұрылым жеткіліксіз. Алматы облысында да ахуал маз емес. Бұл аймақтардың дамуына айрықша назар аудару қажет.

Аймақ басшылары экономиканы әртараптандыруға және азаматтардың табысын арттыруға баса мән беруге тиіс. Инфляцияны төмендету үшін тиімді шаралар қабылдап, сапалы инвестиция тартуы керек, шағын және орта бизнесті дамыту арқылы жаңа жұмыс орындарын ашуы қажет.

ҮШІНШІ. Цифрлық мемлекет құру мәселесіне айрықша көңіл бөлу керек. Бұл Қазақстанның болашағына тікелей әсер етеді.

Жаңа ғана бұл саланың еліміз үшін стратегиялық маңызы туралы айттып кеттім, баршаға түсінікті деп ойлаймын. Сондықтан жұмысқа селқос қарап, жайбарақат жүруге болмайды. Әйтпесе, қолдағы мүмкіндіктен айырылып қаламыз.

Цифрлық тәсілдер арқылы артық шығынды қысқартып, әкімшілік кедергілерді еңсере аламыз. Басқару ісіндегі тиімсіз шешімдерді барынша азайтуға болады.

Жасанды интеллектіні толыққанды енгізу бүкіл цифрландыру саясатының өзегі болуға тиіс. Жасанды интеллектіге негізделген аса маңызды цифрлық жобаларды жүзеге асыру мәселесін айрықша назарда ұстау керек. Үкімет мұндай жобаларды толық әрі уақтылы қаржыландыру үшін негізгі басымдықтарды нақты белгілеп алуы қажет.

Әйтпесе, ауқымды жоспардың бәрі қағаз жүзінде қалып қояды. Алдымызда айқын бағдар болмаса, қандай стратегиямен де мақсатқа жету оңай болмайды. Сонымен қатар тағы бір кемшілік көзге анық көрінеді. Үкімет мүшелері мен әкімдер өздеріне сеніп тапсырылған салалар мен облыстардағы барлық олқылықты цифрландыруға «жаба салады». «Жаппай цифрландыру енгізілсе, Сіз көрсеткен олқылықтар мен кемшіліктер өздігінен жойылады» дейді. Бұл арада не айтуға болады? Адамдар өзін қорғаудың, басын арашалап алудың небір құйтырқы әдісін табады.

Тағы бір маңызды мәселе. Сапалы цифрлық даму үдерісін жеке сектормен тығыз байланыста қараған жөн. Үкімет бизнес саласына цифрлық тәсілдерді белсенді түрде енгізуге мүмкіндік беретін арнайы қолдау шараларын әзірлеуге тиіс.

Қазір мемлекет көрсететін қызметтерді цифрландыру, мемлекеттік базаларды өзара кіріктіру жұмысы жүріп жатыр. Бірақ мұның бәрі мәліметтерді басқару ісін сапасын жақсартпа алмай отыр. Әзірге оң өзгерістер көрінбейді.

Бірыңғай стандарт енгізіп, мәліметтерді мемлекеттік стратегиялық ресурсы ретінде басқаруға көшу өте маңызды.

Үкіметке Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігімен, сондай-ақ Ұлттық банкпен бірлесіп жыл соңына дейін мемлекеттік мәліметтерді басқарудың біртұтас жүйесін құруды тапсырамын.

Соңғы кезде мемлекеттік цифрлық жүйелердің жұмысынан ақау шығып жүр. Бұл қазіргі IT-сілдердің технологиялық жағынан ескіргенін және басқару сапасының төмендігін көрсетеді. Мұндай олқылықтар мемлекеттің бизнес өкілдерімен және азаматтармен қарым-қатынасына кері әсерін тигізеді. Сондай-ақ тиімді цифрлық орта қалыптастыру жұмысын тежейді.

Цифрлық өзгерістің бәрі QazTech платформасының негізінде жасалуы тиіс. Бүгін бұл мәселені біраз талқыладық.

Үкіметке бірыңғай цифрлық платформаға көшуге тура келеді. Бұл-маңызды міндет. Бұған дейін ведомстволардың бәрі цифрландырумен ешқандай бақылаусыз, өз бетінше айналысып келді. Бұл техникалық проблемаларды көбейтіп қоймай, қазына қаржысын оңды-солды шашуға әкеп соқты.

Бас прокуратурада өткен жынды Үкімет мүшелері шашыраңқы жүйелердің басын біріктіруге қанша қаржы қажет екенін жерия етті. Басын ашып айтайын, мұндай ақша жұмсалыуы мүмкін емес. Ел аузында жүрген бір құрылысшы-шенеуні айтқандай, ақшасы болса, гимаратты ақымақ та салады, ал осы міндетті қаржысыз шешуге шеберлік қажет. Ал шеберліктеріңізді көрсетіңіздер. Үкімет бюджеттен құруар қаражат шығындамай, тапсырманы орындаудың жоспарын ұсынуға тиіс. Проблеманы қолдан жасап, оны шешу үшін мемлекеттен ауқымды инвестиция бөлеміз. Бұлай болмайды.

Цифрлық трансформация кезеңінде, ең алдымен, жеке адамның мүддесіне нұқсан келуі мүмкін. Сондықтан дербес деректердің сенімді қорғалуын қамтамасыз етуге айрықша назар аудару керек. Дербес деректерді тарап кетуі, онлайн-алақтық, жасанды интеллектіні қылмыс құралы ретінде пайдалану-мұның бәрі біздің елде де, шетелде де қалыпты жағдайға айналды.

Біз Қаржылық мониторинг агенттігі мен басқа да құқық қорғау органдарын жұмылдырып, киберқылмыспен және алаяқтықпен күресу үшін нақты шаралар қабылдап жатырмыз. Ұлттық антифрод-орталығы 90 мың азаматты алаяқтардың арбауынан сақтап қалды.

Үкіметке тиісті мекемелермен бірге киберқауіпсіздікті қамтамасыз ету және азаматтардың деректерін қорғау мәселесін кешенді түрде мұқият саралап, қарауды тапсырамын. Бұдан бөлек, жақында Ұлттық құрылтайда атап өткенімдей, цифрлық дербес деректерді қорғау мәселесі конституциялық деңгейде бекітіліп, айқындалуы керек.

Әлеуметтік саланы цифрландыру мәселесі де өте маңызды. Былтыр республикалық бюджеттің 40 пайызға жуығы осы салаға бөлінді. Бірақ бұл қаражат қаншалықты тиімді жұмсалды деген орынды сұрақ тұсындайды. Сондықтан Үкімет ұй шаруашылықтарының әлеуметтік цифрлық профилін қалыптастыруға тиіс. Сонда әлеуметтік көмек те шын мәнінде көмекке мұқтаж адамдарға беріледі.

Қаржылай төлемақыдан бастап, азық-түлік, дәрі-дәрмек, баспана немесе білім алуға берілетін ваучерлерге дейінгі қолдаудың барлық түрі бәрі мен және төлем инфрақұрылыммен тығыз байланысқан «Әлеуметтік эмиян» арқылы берілуіне тиіс.

Үкімет әкімдіктермен бірге осы тәжірибені барлық жерде кеңінен қолдануы керек. Сондай-ақ бұл тәсілді жыл соңына дейін тездетіп іске қосуы қажет.

Менің байқауымша, Үкімет отандық Аіті мессенджеріне тиісті деңгейде көңіл бөлмей отыр. Тіпті оны мемлекеттік қызметкерлер де пайдаланбайды.

EGov AI деп аталатын әмбебап жасанды интеллект-көмекшісін (ассистентін) әзірлеу керек. Барлық азаматқа қызметімді болатын осы жүйе біртіндеп Халыққа қызмет көрсету орталықтарының орнын басады.

Әлеуметтік қолдау шараларын басқаратын инфрақұрылымды, яғни Бірыңғай цифрлық әлеуметтік қорғау платформасын нақты айқындап алу қажет.

Білім саласында бірқатар жүйелік проблемалар бар екенін Ұлттық құрылтай отырысында айттым. Олар жекеменшік білім беру ұйымдарын қолдауға да, мемлекеттік мектептер мен жоғары оқу орындарын қаржыландыру тетіктерінде де қатысты.

Білім саласындағы «экономикация», яғни қаржыны текке шашпай, жүйелі жұмсау үдерісін жалғастырыған жөн. Бұл ретте балабақшадан бастап университеттерге дейінгі барлық деңгейде мемлекеттік қаржыланды

АЙРЫҚША НАЗАР АУДАРУ ҚАЖЕТ

Біз «Байтеректі» инвестициялық холдинг ретінде қайта құрдық. Мұндай қадамның нақты себебі болды. Холдинг нарықтық экономикаға серпін беруде, бірақ бұл қадам жеке бастамаларды шектемеуге тиіс. «Самұрық-Қазына» қорына да дәл осындай талап қойылады. «Самұрық-Қазына» қоры және бірқатар ұлттық компания басшыларымен қатаң әңгіме болды. Компаниялардың құрылымын түбегейлі қайта қарап, жаңа заманға бейімдеу керек. Менің ойымша, қосшыдан басшы көп. Башшылық құрамы ел айтып жүргендей «Сол жағалаудағы» адамдарына толып қалған. Олардың жұмысқа көміліп жатқан ештенесі жоқ. Кейде не істерін білмей, әлеуметтік желілерде әркіммен пікір таластырып отырады. Бұл түбі жақсылыққа апармайды.

Инфляция деңгейі тұрақталып, төмендегеннен кейін нарық қағидаттарын күшейту керек болады. Даму институттары бизнеспен және қаржы секторымен тиімді қарым-қатынас орнатуы қажет. Бұл қатынас бәсекелестікке емес, өзара серіктестікке негізделуі керек.

Елімізде инвесторлардың қызығушылығын арттыратын салалар көп. Осы салаларды дамыту үшін мемлекет пен бизнес арасында сындарлы ынтымақтастық болуға тиіс. Әсіресе, сирек кездесетін металдар, мұнай-газ химиясы, цифрлық инфрақұрылым, жаңартылтын энергия көздері, көлік және агроөңдеу салаларына баса мән берген жөн.

Мысалы, қазір технологиялар қарқынды дамып жатқан кезде аса қажетті материалдарға, яғни, сирек металдарға сұраныс күрт артып келеді. Қазақстанда мұндай жобаларды жүзеге асыруға Батыс елдері және басқа да дамыған мемлекеттердің инвесторлары зор қызығушылық танытып отыр. Бұл-Қазақстанның жаһандық бәсекедегі артықшылығы. Осы артықшылықты тиімді пайдалануымыз керек, оны ел игілігіне жарату қажет.

Бірақ ашығын айтуымыз керек, инвесторлармен жұмыстың қазіргі тәсілдері сапалы инвестиция тартуға кедергі келтіріп отыр. Қағазбастылық әлі көп, бір міндет бірнеше органға қатар жүктелген. Мен бытырғы Жолдауымда бұл мәселеге арнайы тоқталдым. Осындай тиімсіз жұмысты доғару қажет. Мекемелер арасында біртұтас әрі өзара келісілген байланыс жүйесін қалыптастыру керек.

Бір сөзбен, шешім қабылдау және үйлестіру жұмысы бір жерден жүзеге асырылуға тиіс. Шешім қабылдау үдерісін созуға болмайды, оны тездету керек. Инвестициялық штаб Роман Склярдың арқасында өз жұмысын жалпы тиімді атқарып отыр.

Көп нәрсе бірінші басшыға байланысты. Олар инвестициялық жобалардың тиімді жүзеге асырылуын қамтамасыз етуге тиіс. Жоба іске қосылғаннан кейін де инвесторға қолдау көрсете беру керек. Жұмыс барысына үнемі мониторинг жүргізіп, әкімшілік кедергілерге жол бермеу қажет.

Мен инвестициялар мәселесімен айналысатын арнайы көмеңіші тағайындадым. Шетелдік немесе отандық инвесторлардың сұрақтары болса, Мұрат Нұртілеуге «Focal point» ретінде шағымдануға болады.

Ал халықаралық қаржы институттарымен Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің төрағасы-Президенттің кеңесшісі Әсет Ергалиев байланыста болады.

Инвестициялық жобаларды жүзеге асыруға мүмкіндік беретін маңызды тәсілдері бірі – ұзақ мерзімге арналған офтейк-келісімшарттар жасау. Бірақ қазір елімізде мұндай келісімшарт жасаудың бірыңғай әрі түсінікті ерекжесі жоқ. Оның үстіне, мемлекеттік органдар селостық танытуда. Соның салдарынан стратегиялық маңызды бар бірқатар инвестициялық жоба іске аспай жатыр.

Үкімет пен Бәсекелестікті қорғау және дамыту агенттігіне осы мәселені шешу үшін тиімді шаралар қабылдауды тапсырамын.

Мен Жолдауда арнайы экономикалық аймақтардың әлеуетін толық пайдалану қажеттігі туралы айтыпты. Қытайға және Вьетнамда мұндай аймақтар экономиканың қозғалуы күші саналады. Ал біздің елдегі арнайы экономикалық аймақтардың тиімділігі әлі күнге дейін төмен. Бұл мекемелер экономиканың құрылымын өзгертуге қауқарсыз.

Ширек қасырға жуық уақыттан бері арнайы экономикалық аймақтардың ішкі жалпы өнімге қосқан үлесі 1 пайыздан сол гана асады. Оның 0,3 пайызы-экспортқа, 0,9 пайызы шетел инвестициясына тиісілі. Арнайы экономикалық аймақтардың қазіргі жұмыс тәсілі мүлде жарамсыз деуге болады. Олар инвестиция тартатын алаң болуға тиіс. Жаңа нормалар, құралдар, сервистік шешімдер сол жерде сынақтан өтіп, одан әрі кеңі таралуы қажет. Арнайы экономикалық аймақтардың қазіргі инфрақұрылымын дамытуға үш жыл ішінде бір триллион теңге займ қаражатын жұмсау ұсынылып отыр. Алдымен олардың даму моделін қайта құру керек деп санаймын. Оның мұндай ауқымды инвестиция жүйедегі қордаланған мәселелерді шеше алмайды.

Түптеп келгенде, егер нақты нәтижеге жетемін деген ниет болса, бұл мәселені Түркістан облысының бұрынғы әкімі Дархан Сатыбалды сияқты қолда бар қаржымен де шешуге болады. Астанада да жақсы тәжірибе бар.

Үкімет үш айдың ішінде арнайы экономикалық аймақтарды дамытудың жаңа үлгісін бекітуі керек.

Менің шетелге сапарларым және инвесторлармен кездесулерім барысында қол жеткізілген келісімдердің орындалуына баса мән беру қажет. Коммерциялық келісімдердің жалпы құны бытырдың өзінде шамамен 75 миллиард доллар болды. Жұмысты созылғанға салу және қол қойылған келісімдерді орындамау деген мәселе болмауға тиіс. Бұл жұмысты орындауға Президент Әкімшілігі де жауапты.

Ашығын айту керек, бізде мынадай жағымсыз үрдіс пайда болды: жоғары басшылық деңгейіндегі келіссөздердің алдында өте белсенді жұмыс жүргізіледі, ал кейін тын-тырыс болып қалады.

Мекемелер арасындағы бітпейтін өзара келісу әрекетін доғару керек. Үкімет мейлінше дербес болуды сұрады, дербестік берілді, енді іс жүзінде соны дұрыс қолдануы керек. Қол қойылған әрбір құжат алдын ала сапалы түрде дайындалып, орындау мерзімдері нақты айқындалуы қажет. Жұмыстың нәтижесі үшін бірінші басшыларға жеке жауапкершілік жүктеледі.

Мемлекет инвесторлар алдындағы міндеттемелерін толық орындауы керек. Елге сенім, іскерлік бедел осылай қалыптасады.

Үкімет Қазақстанның инвестициялық әлеуетін көтеруге, бәсекелі артықшылықтарын дамытуға баса мән бергені жөн.

Мемлекет пен жеке серіктестік-экономикаға инвестицияның келуін ынталандыратын маңызды құралдың бірі. Бұл тетікті оңтайлы пайдалана алсақ, инвестициялық тәуекелді мемлекет пен бизнес арасында тиімді бөлуге мүмкіндік туады.

Бірақ еліміздегі мемлекет пен жеке серіктестік әлеуеті дұрыс игерілмей отыр. Инфрақұрылымдық жобалардың көбі бұрынғыдай тікелей бюджет қаржысына тәуелді. Жеке капитал, банк секторы және халықаралық қаржы ұйымдары оған айтарлықтай атсалыспайды.

Бюджеттің мүмкіндігі шектеулі. Сондықтан мұндай тәсіл көптеген инвестициялық жобаларды жүзеге асыруға бөгет болып отыр. Әлбетте, кез келген қаржы құралы сияқты мемлекет пен жеке серіктестіктің де өз құны бар. Алайда, ол өзін-өзі ақтаса, Үкімет аталған механизмді белсенді қолданғаны жөн. Қажет болса, заңнамаға да тиісті өзгеріс енгізуге болады.

Жедел даму жолына түскен Алатау қаласы жаңа инвестициялық кезеңнің негізгі жобасы болуға тиіс. Бұл-Smart City қағидатына сәйкес барлық салға озық инновациялар енгізу, жасаңды интелекті мен цифрлық технологияны қолдану деген сөз. Онда капитал тарту үшін теңдесі жоқ жағдай жасалып, жаңа, батыл шешімдер қабылдауға мүмкіндік беретін үздік реттеу режимін қалыптастыру қажет.

Осы маңызды мәселе бойынша менің тапсырмаммен Конституциялық заң әзірленіп, Парламенттің қарауына ұсынылды.

Маған Ұлттық банк пен Қаржылық мониторинг агенттігі бұған қарсылық танытқаны туралы баяндалды. Бұл Конституциялық заң қабылдауға мүмкіндік бермейді. Алайда менің төрағалығыммен өткен жиында мұндай пікір айтылмаған еді. Ойларыңызды сол кезде неге айтпадыңыздар? Егер сіздерде қандайда бір қауіп не қарсылық болса, маған қағаз жүзінде ұсыныс беріңіздер. Жұмысты алға ілгерілету үшін тиісті тапсырма беремін. Бірақ, менің ойымша, бұл шындыққа жанаспайтын бос әңгіме секілді. Мен жауапкершілік алудан қашпаймын, ал сіздер түрлі конференцияларда ділмәрсип, сөз сөйлеп жүре беріңіздер. Қазір қорқыныштан қалтырап отыратын емес, нақты жұмыс істейтін заман.

Бұл-еліміз үшін бірегей жоба. Сондықтан Үкімет оның басы артық бюрократиясыз, кідіріссіз әрі сапалы дамуын қамтамасыз етуі керек. Шэньчжэнь секілді қалаларды баршаңыз көрдіңіздер. Мен бұл қалаға 1988 жылы алғаш рет барған болатымын. Ол кезде балықшылардың шағын ауылы еді. Қазір онда заманауи технологияның бәрі бар, 10 миллионнан аса адам тұрып жатыр. Қытай билігі жеңілдіктер беріп, тәуекелге бел буды. Дэн Сяопин «Батыл реформа жасаңыздар» деді. Бұл сөйлем қытай тілінде төрт иероглифтен ғана құралады.

Жаңа инвестициялық кезеңнің тиімді жүзеге асуы көбіне қаржы секторының белсенді атсалысуына байланысты. Бүгінде еліміздің қаржы нарығындағы жиынтық активтердің 84 пайызы банк саласына тиесілі. Дегенмен бизнеске берілген қарыз үлесі төмен деңгейде қалып, 38 пайызды құрады. Ал екінші деңгейлі банктер былтыр «шыбық басын сындырмай», еш қиналмай 3 триллион теңгеге жуық табыс тапты.

Банктер экономиканың негізгі қаржыландыру көзі ретінде өзінң заңды рөліне оралуы үшін жағдай жасау қажет деген сөз талай рет айтылды. Бірақ сылтау таусылмайды.

Нәтижесінде банк жүйесіндегі алаяқтық әрекеттерге куә болдық. Ірі, жүйе құраушы банктер мемлекет тарапынан орасан зор көмек берілісіне қарамастан, дағдарысқа шырылап, тұра мағынасында 1 доллар сатылды. Қазір банктердің өзіне тартатын қаржы ресурстарының құны жоғары деген әңгіме айтыла бастады. Олардың экономиканы қаржыландыруына осы кедергі келтіріп отыр-мыс. Демек экономиканы қолжетімді кредитпен қамтамасыз етудің жалғыз жолы-инфляцияны тұрақтандыру, деңгейін төмендету, содан кейін нарықтық мөлшерлемені азайту.

Тағы да қайталап айтамын: бұл ретте Үкімет пен Ұлттық банктің жүйелі, үйлесімді әрі кәсіби тұрғыда жұмыс істегені маңызды. Халықаралық валюта қорының кенесіне құлақ асып, түрлі терминологияны оңды-соңды қолдануға аса көп ақылдың қажеті жоқ. Аздап ойланып, тым болмаса көптеген түйткілді шешуге талаптанып көру, бұл-басқа мәселе.

Әлемде банктермен қатар сақтандыру және құнды қағаздар нарығы ұзақ мерзімді капиталдың көзі саналады. Отандық қаржы жүйесіндегі сақтандыру секторының үлесі мардымсыз-5 пайыз ғана. Мұндай жағдайды місе тұтуға болмайды.

Әңгіме цифрлық технологияларды пайдалану арқылы сақтандыру өнімдерінің түрін көбейтіп, олардың қолжетімділігін арттыру жөнінде болып отыр.

Сақтандыру нарығын мемлекеттің, азаматтар мен бизнестің ықтимал тәуекелдерге ортақ жауапкершілік мәдениетін қалыптастыратын маңызды институт ретінде қарастырамын. Мұндай тәсілге көшу үшін дамыған елдердің үлгісіне сай міндетті сақтандыру түрлерін көбейту қажет. Банктер мен сақтандыру компаниялары ұзақ мерзімді қор жинауды күшейтсе, бұл құнды қағаздар нарығының дамуына тың серпін береді.

Құнды қағаздардың дамыған нарығы-макроэкономикалық тұрақтылықтың маңызды көрсеткіші. Ал оның ауқымы инвесторлардың сенім деңгейі қандай екенін білдіреді.

Қаржы нарығын реттеу және дамыту агенттігі мен Ұлттық банкке 1 қыркүйекке дейін сақтандыру және қор нарығын дамытудың 2030 жылға дейінгі бағдарламасын әзірлеуді тапсырамын. Оны тиімді іске асыру үшін сақтандыру және құнды қағаздар туралы жаңа заңдар қабылдау қажет деп санаймын.

БЕСІНШІ. Жаңа инвестициялар ең алдымен еліміздегі заманауи өнеркәсіптің негізін қалыптастыруға бағытталуы керек.

Бұл салада біраз жетістікке жеттік. Былтыр өңдеу өнеркәсібі тұрақты дамып, 6,4 пайызға өсті. Бірақ өңделген тауар экспорты 2,7 пайызға төмендеді. Бұған жалпы экспорттың 4,2 пайызға азайғаны да әсер етті. Өнеркәсіп саясатының басты кемшіліктері дәл осы тұста анық байқалды.

Бұл салада шикізат өндірушілердің үлесі әлі де басым. Бірақ бұл оларға кедергі жасауға болады деген сөз емес, керісінше, оларға көмегімізді әлдеқайда күшейтуіміз қажет. Сонымен қатар өңдеу өнеркәсібіне баса назар аудару керек.

Өңдеу өнеркәсібіндегі өнімнің 40 пайыздан астамы металлургияға тиесілі. Ал металлургия секторында экспортқа шығарылатын тауардың жартысынан көбі-төмен деңгейде өңделген өнімдер. Соның салдарынан, шикізатты сыртқа шығарамыз да, одан жасалған дайын өнімді басқа елдерден сатып аламыз. Парадокс. Мұндай тәжірибені доғару керек.

Шикізат экспорттағаннан гөрі, одан дайын өнім өндіріп, сыртқа шығару әлдеқайда пайдалы. Әрине, бұл оңай міндет емес. Бірақ үлгілі кәсіпорындар бар, мысалы, «Qatmet». Қанша қиындыққа тап болса да, ондағы өндірістік және әлеуметтік процестерде оң өзгерістер орын алып жатыр.

Бұл мәселеде «артық қылам деп, тыртық қылуға да» болмайды. Өңдеу саласын дамытамыз деп, шикізат өндіру ісіне зиян келтірмеу жағын ойлау керек. Үкіметтің саясаты ақылға қонымды, байыпты болуға тиіс.

Еліміздің импортқа тәуелділігі туралы айтқанда мұнай саласындағы күрделі ахуалға тоқталмай кетуге болмайды. Қазақстанда жылына шамамен 100 миллион тонна мұнай өндіріледі, бірақ елімізде соның тек 18 миллион тоннасы ғана қайта өңделеді. Соның салдарынан біз мұнай өндіруші ел болсақ та, жыл өткен сайын дизель отыны бойынша тапшылық пайда болып жатыр, авиациялық керосин бойынша да импортқа тәуелді болып отырмыз.

Сондықтан отында деген сұраныстың жоғары екенін ескере отырып, елімізде жұмыс істеп тұрған мұнай өңдеу зауыттарын жаңғырту керек. Бұл жұмысты жедел орындау қажет. Аталған қадам бір жылда өңделетін мұнай көлемін 9 миллион тоннаға арттыруға мүмкіндік береді (18,4 миллион тоннадан 27,4 миллион тоннаға дейін). Бұл - министрліктің мәліматеі.

Үкімет жаңа мұнай өңдеу зауытының құрылысына қатысты баыпты шешім қабылдауға қажет. Ең алдымен, мұнай өңдеу зауытына шикізат қайдан жеткізілетінін, қандай өнімді және қанша көлемде өндіретінін дұрыс есептеу керек. Бұл жобаны іске асыруға (егер жүзеге асса) жеке инвестор тарту керек болады. Бүгінде мұндай ірі жобаны тек мемлекет қаржысына салу өте тиімсіз. Жаңа мұнай өңдеу зауытының құрылысы жөнінде әлі де ойлану қажет. Меніңше, жобаның құнын мұқият есептеген абзал.

Қажетті жағдай болса да, осы кезге дейін елімізде мұнай-газ химиясы өз алдына жеке сала болып қалыптасқан жоқ.

Менің тапсырмаммен полиэтилен, бутадин, карбамид және басқа да өнімдер шығарып, осы саланы жаңа деңгейге көтеретін бірқатар жоба іске қосылды. Үкімет бұл жобаларды уақтылы аяқтауға тиіс. Осындай мұнай-газ химиясы саласындағы ірі жобаларды іске асыру арқылы еліміздің негізгі химия өнімдеріне (полиэтилен,

полипропилен) деген сұранысын өтейміз.

Өзімізде шығарылатын полимерді барынша өңдеу ісі жолға қойылмаған. Бұл материалдан автобөлшектер, тамшылап суаруға қажетті құралдар, медициналық жабдықтар, ыдыс-аяқ және басқа да көптеген өнім шығаруға болады. Осы орайда шағын және орта бизнеске қолдау көрсету керек. Соның ішінде лизингпен құрал-жабдық, жеңілдікпен несие беру қажет. Бұл қадам азық-түліктен өзге өнімдердің бағасын төмендетуге зор мүмкіндік береді.

Мұнай-газ химиясы және басқа да негізгі салалардағы өңдеу өнеркәсібін дамыту үшін ресурстар қорын толықтыру өте маңызды.

Қазір Үкімет тікелей мемлекеттік инвестицияға үміт артып отыр. Алдағы үш жылда бюджеттен геологиялық барлау жұмыстарына 500 миллион доллар жуық қаржы бөлу жоспарланған. Бұл өткен отыз жылда жұмсалған қаражатпен тең. Бұл, әрине, дұрыс, бірақ бір-бір жеткіліксіз.

Геология саласын дамытуға жеке капитал тарту Үкіметтің аса маңызды міндеті болып қала береді. Оның геологиялық барлау жұмыстары әрдайым қазынадан бөлінетін қаржыға тәуелді бюджеттік жоба болып қалуы мүмкін.

Шикізатты терең өңдеу - ауыл шаруашылығына да қатысты өте өзекті мәселе. Агроөнеркәсіп кешенінің қолдау шаралары қордаланған мәселелерді шешу үшін емес, тек осы саладағы жалпы өнімді арттыру үшін қабылданып жатыр деуге болады. Соның салдарынан әлі күнге дейін азық-түлік импорттына тәуелді болып отырмыз, баға да өсуде.

Атқарушы билік бұған тоқсайлық қою үшін негізінен әкімшілік шараларға жүгінеді. Үкімет осыған дейін әлеуметтік маңызды бар азық-түлік бағасын тікелей реттеуден бас тартатыны туралы айтты. Соған қарамастан, мұндай тауарлар саны 19-дан 31-ге дейін көбейді. Үкімет бұл шешімді уақытша шара деп түсіндірді. Бірақ уақытша деп басталған шара әдеттегідей тұрақты сипатқа ие болып кетпейтү керек.

Ауыл шаруашылығы өнімдерінің экспортына да нарыққа қайшы шектеулер қойылған. Шешімді қабылдау алдында оның салдары қандай болатынын ешкім ойламайды. Не себепті бұлай жасалып жатқанын түсіну қиын емес. Себебі нарықты дамытқаннан гөрі оған шектеу қою - әлдеқайда оңай. Мұндай әрекетті тоқтату керек.

Үкімет бизнес қауымдастығымен бірлесіп отырып, тамақ өнеркәсібін дамытуға қатысты жүйелі шаралар қабылдауға тиіс.

Елімізде мал шаруашылығын дамытуға мол мүмкіндік бар. Бұл айқын нәрсе. Бірақ бұл осы әлеуетімізді дұрыс пайдаланбай отырмыз. Мал шаруашылығының даму стратегиясы да, қарқыны да мардымсыз, түсініксіз, кешенді жүйе жоқ. Бұл салада шешім таппай тұрған мәселе көп. Өнімдердің басым бөлігі жеке қосалқы шаруашылықтарда және шаруа қожалықтарында өндіріледі. Еттің 60 пайызы, сүттің 80 пайызы-солардың еншісінде. Бұл жағдай өнімділікті арттыруға кедергі болып отыр.

Елімізде жем-шөп қорын даярлаудан бастап, өнімді өңдеу, жеткізу, сату үдерісі біртұтас жүйе ретінде жолға қойылмаған. Басқаша айтсақ, осының бәрін басқарудың бірыңғай жүйесі жоқ. Өкінішке қарай, 2026 жылы осындай мәселелер туралы айтуға мәжбүр болып отырмыз.

Биыл Мал шаруашылығын дамыту жоспары жасалды. Бұл құжат осы саладағы олқылықтарды жойып, оның дамуына жол ашуға тиіс. Енді ақыры не болатынын көреміз. Мен Жолдауымда және «Turkistan» газетіне берген сұбатымда шағын шаруашылықтарды кооперацияға біріктіру қажеттігін айттым. Бұл жерде шетелдік тәжірибені үлгі ретінде алуға болады. Мысалы, Нидерландының жүйесін алсақ, онда шаруалар кооперациясының нақты әрі бірізді жүйесі бар. Соның арқасында олар құны 130 миллиард доллар болатын ауыл шаруашылығы өнімдерін экспорттап отыр.

Шаруаларды жаңа үлгідегі кооператив құруға ынталандыру керек. Ол үшін Үкімет батыл шаралар қабылдауға тиіс. 1 қыркүйекке дейін Ауыл шаруашылығы кооперациясы туралы жаңа заң дайындауы қажет. Шаруаларды мемлекеттік қолдау жүйесі барынша ашық болуы керек. Қазір бұл жүйенің күмәнді, көлеңкелі тұстары көп. Үкімет жыл соңына дейін ақпараттық жүйелерді кіріктіру жұмысын аяқтауға тиіс. Бұл қадам субсидиялар үдерісін цифрландырып, шаруалардың міндеттемелерін бақылауға алуға мүмкіндік береді.

Мал шаруашылығын тұрақты дамыту үшін ветеринарлық қауіпсіздік жүйесі сапалы болуға тиіс. Ашығын айтқанда, Қазақстанда бұл сала кенжелеп тұр. Еліміздегі 168 зертхананың жиырма жетісі ғана халықаралық стандартқа сай келеді. Мал дәрігерлерінің жұмысы толық бақылауға алынбаған. Соңғы үш жылда малға екпе салдық деп 30 мың жалған құжат жасалды.

Бұл саланы біржола тәртіпке келтіру қажет. Үкімет ветеринария саласын дамытудың кешенді бағдарламасын үш айдың ішінде қабылдауға тиіс. Құзырлы мекемелер биыл кейбір аймақта алдымен су тасқыны, содан соң құрғақшылық болатынын айтуға. Үкімет қазірдің өзінде нақты іс-қимыл жоспарын әзірлеп қоюы керек.

Тағы да айтарым, табиғи апаттарды болжау үшін цифрлық тәсілдерді пайдаланбасақ, жұмыстың бәрі босқа кетеді. Бізде қажетті технологияның бәрін пайдалануға мүмкіндік бар. Тек соның барлығы қаншалықты жауапты әрі жүйелі түрде қолданылады деген сұрақ туады. Мәселе - сонда.

Егіс алқаптары мен инфрақұрылымды қорғауға қажетті шаралар алдын ала қабылданыуы қажет. Әр жолы мәселе пайда болған кезде ғана жанталаспай, қиындықтың алдын алған жөн. Бұрынғы қателіктерге жол бермеу керек. Көктем де келіп қалды. Үкімет әкімдіктермен бірге су тасқынына қарсы шараларды сапалы жүзеге асыруға тиіс.

АЛТЫНШЫ. Цифрлық технологиялар мен жасаңды интелектілік кеңінен қолдану кәсіпкерлікті қарқынды дамытуға зор мүмкіндік береді.

Жалпы ішкі өнімнің 40 пайызға, негізгі капиталға салынған инвестицияның 70 пайызға жуығы шағын және орта бизнес саласына тиесілі. Бұл-кейінгі жылдары жүргізілген жүйелі жұмыстың нәтижесі. Дегенмен қазір табысқа риза болып отыратын заман емес. Елімізде азаматтардың бизнеспен жаппай айналысуына мән беріліп, оған барынша жағдай жасалып жатыр. Бірақ мұндай шара бүгінгі таңда азық етеді. Үкімет кәсіпкерлікті дамыту ісінде енді, ең алдымен, сапаға айрықша көңіл бөлуі керек.

Мемлекеттік көмекті бизнестің технологиялық деңгейіне және санатына қарай саралап беру қажет. Шағын бизнесті қолдау шаралары нақты әрі тиімді болуға тиіс. Кәсіпкерлерді «күнкірек режимінен» шығып, тұрақты даму жолына түсуге ынталандыру маңызды.

Шикізаттық емес сектордағы даму әлеуеті жоғары орта бизнесті қолдау шаралары дайын өнім сатытын нарық ауқымын кеңейтуге ықпал етуі қажет.

Үкімет «Атамекен» кәсіпкерлер палатасымен бірлесіп, шағын және орта бизнесті қолдау саясатын түбегейлі өзгерту туралы ұсыныс әзірлеуі керек. Ұсыныстар 1 сәуірге дейін енгізілуі тиіс.

Әрбір кәсіпкер смартфон арқылы тікелей қолдана алатын біртұтас цифрлық экосистемі жасалуы қажет. Қазіргі реттеу шаралары кәсіпкерлерге әкімшілік кедергі туғызды, материалдық шығын келтірді. Осы кедергілер мен шығындарды азайту үшін кезінде шағын және орта бизнес нысандарын тексеруе мораторий жарияланды. Бірақ мораторий мерзімі аяқталған сәтте бәрі қайтадан бұрынғы қалпына түсті. Мысалы, 2020 жылы 70 мың тексеру жасалса, бытыр бұл көрсеткіш 92 мыңға дейін

артқан. Тіпті, оның 85 пайызы жоспардан тыс жүргізілген. Шаш ал десе, бас алатын мұндай әрекетті доғару керек. Мұндай тексерулердің орнына медициналық қорды немесе кемеңшестік мектептерді, әлеуметтік жеңілдіктер беру жүйесін тексеру керек еді.

Реттеушілік реформаның жаңа кезеңіндегі басты міндет- блокчейн мен жасаңды интелектіні пайдалану арқылы цифрлық модельге толық өту.

Бұл ретте «Реттеуші сары парақтар» (Regulatory Yellow Pages) қағидаты басшылыққа алынуға тиіс. Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі аталған жұмысты жыл соңына дейін аяқтауы қажет.

Енді «Экономиканы ырықтандыру шаралары туралы» Жарлықты орындау мәселесіне арнайы тоқталғым келеді. Бұл жұмыс іс жүзінде емес, қағаз жүзінде ғана орындалып жатыр деуге болады. Құзырлы органдар құжатта көрсетілген тапсырмаларға әлдеқайда қарайды. Бизнес жүргізуге қолайлы жа

15 АҚПАН - КЕҢЕС ӘСКЕРЛЕРІНІҢ АУҒАНСТАН ЖЕРІНЕН ШЫҒАРЫЛҒАН КҮНІ

ЖАТ ЖЕРДЕГІ СОҒЫС

Биыл Кеңес әскерлерінің Ауғанстан жерінен шығарылғанына 37 жыл толады. Кеңес әскерлері 1979 жылдың 27 желтоқсанында Ауғанстан шекарасына өтіп, онда 1989 жылдың 15 ақпанына дейін соғыс қимылдарын жүргізді.

Жат жерде болған соғысқа қатысқандардың бірі-бүгінде Сарыкемер ауылында тұратын зейнеткер Әбдіқадыр Пазылов. Ол 1960 жылы Өзбекстанның Газли қаласында туған. Орта мектепті бітіргеннен кейін жүргізушілер даярлайтын мектепте оқып, мамандық алған. 1979 жылы мамыр айында әскерге шақырылған жас жігіт алдымен Бакуде, кейіннен Грузияның Кутаиси, Өзбекстанның Шыршық қалаларында дайындықтан өтеді, жан-жақтан жиналған солдаттармен желтоқсан айының соңғы күндері Ауғанстанның Баграм қаласына келеді. Келе соғыс жүріп жатқан өңірде палатка құрып, сонда тұрады.

Әбдіқадыр мұнда мамандығына сәйкес үлкен көлік айдап, Өзбекстанның Термез қаласынан Ауғанстанға азық-түлік, жанар-жағар май, киім-кешек, қару-жарақ тасуға қатысады.

Біздің колоннада 30-ға жуық үлкен машиналар болатын. Олардың арасында

жанар-жағар май таситын, өрт сөндіретін көліктерде болды. Екі аралыққа бір жарым тәулікті жүреміз. Бірде мынадай жағдай болды.

Біздің колонна Өзбекстанға қарай жолға шыққанда алды-артымызда БТР, БМБ көліктері, төбеден ұшақтармен қорғап жүргеніне қарамастан душмандар бірнеше рет шабуыл жасады. Әр көлік кабинасында екі жүргізуші, бір офицерден отырған. Біздің кабинадағы прапорщиктің басына оқ тиіп, ол маған қарай қисайды да қайтыс болды. Осы кезде колонна тоқтап қалып, қызу атыс басталды. Көлік айдап келе жатқан серігім көлік тоқтасымен сыртқа шыққанда оққа ұшып. Мен автоматты алып, ата бастадым да көліктің астын паналадым. Бар болғаны 10-15 минуттағы атыс тоқтағанда бірнеше солдат пен офицер қайтыс болып, 5-6 көлік өртеніп жатты. Мен ауырып, Ташкенттегі госпитальда екі айдай емделіп, қатарға қайта қосылдым.

Тағы бір оқиға есіме түсіп отыр. Бірде 4 солдат қарауылда тұрғанымызда бірі шамамен 15, екіншісі 20 жас шамасындағы екі бала үлкен есек арбамен жанымыздан тауға қарай өтіп бара жатты. Үлкен арбаға толтыра шөп басып алған. Тоқтатып едік, тоқтамай екеуде қаша жөнелді. Біз оларды қуып, аяғынан жаралап тоқтаттық. Арбадағы шөп астындағы үлкен қанарды тілгенімізде Ауғанстанның көп ақшасы шықты. Сондай-ақ көптеген қару-жарақ тап болды. Екі баланың қолын қайырып байлап, ақша, қару-жарағымен тиісті бастыларға тапсырдық.

Міне әскерде осындай жағдайлар кездесті. Ал мұндай жағдайлар біздің жанымызды ауыртып, жүрегімізді сыздатты, - дейді Ауған соғысының ардагері Әбдіқадыр Жаңабайұлы.

Ол әскерде жүріп «За боевые заслуги» және «Воин-интернационалисту от благодарного афганского народа» медальдарымен

марапатталған. Елге аман-есен келгеннен соң бірнеше марапаттарға қол жеткізді.

Әбдіқадыр азаматтық борышын өтеген полкта 200-300-дей солдат болған. Солардың ішінде алғашқыда өзімен бірге барған Амангелді мен Бақыт үшеуі ғана қазақ, қалғандары басқа ұлт өкілдері болыпты. Кейіннен қазақ балалары да келе бастаған. Бірге барған екі досыда елге аман-есен оралды.

Әскерден оралғаннан соң ол Ленинград қаласындағы жоғарғы оқу орнын бітіріп, мамандығы бойынша КНБ-да бес жыл еңбек етеді.

1990 жылы Қазақстанға көшіп келіп, Мойынқұм ауданы мен Приозерск қаласында қосымша алған мамандығы бойынша 25 жылдай электрлік болып жұмыс атқарған.

2019 жылдан бері Сарыкемер ауылында тұрады. Бірнеше мекемеде электрлік болып жұмыс істеп, 2023 жылы зейнетке шыққан ол бүгінде аудан орталығындағы «Балдырған» балабақшасында жұмыс істеуде.

Әбдіқадыр мен зайыбы Қалдықүл екеуі еңбек ете жүріп, 4 ұл мен 1 қызды тәрбиелеп өсірді. Ұлдарының барлығы әскери қызметте болса, қызы ТарГУ-дың студенті.

Ауған соғысына қатысқан жауынгерлердің қай-қайсысы болса да өздерінің интернационалдық борыштарына адалдық танытып, қайсарлық пен қаһармандықтың үлгісін көрсетті.

Сундетулла АБИЛОВ, «Ауыл жаңалығы», Сарыкемер ауылы.

БІЛІМ КЕЛЕШЕГІ – АДАЛ АЗАМАТ ЖӘНЕ КӘСІБИ МАМАН

Шерхан Мұртаза атындағы Халықаралық Тараз Университеті. 26.02.2025ж. Лицензия №КЗ65LAM00001066

Мемлекеттің дамуы ең алдымен жас ұрпақтың алған сапалы тәрбиесіне тікелей байланысты. Болашақтағы адал азамат пен кәсіби маманның қалыптасуы мектеп қабырғасына немесе, ең алғашқы қадам-балабақша тәрбиесінен бастау алады. Мектепке дейінгі кезең-адамның мінез-құлқы, дүние танымы, адамгершілік құндылықтары мен кәсіби бағдарға алғашқы бейімділігі қалыптасатын ерекше уақыт. Осы тұрғыдан алғанда тәрбиешінің еңбегі ерен.

ТӘРБИЕНІҢ ӨЗЕГІ – АДАЛДЫҚ

Халқымыз «Адалдық – ардың ісі» деп бекер айтпаса керек. Баланың кішкентай кезінен бастап адал болуға үйренуі оның бүкіл ғұмырлық жолын айқындайды. Балабақшада біз балаларға қарапайым, бірақ өмірлік мәні зор ұғымдарды сіңіруге тырысамыз: өтірік айтау, еңбекті бағалау, достарына көмектесу, үлкенді құрметтеу. Бұл қасиеттер-балабақша оның адал азамат болып қалыптасуының негізі болары анық. Адалдық тек моральдық ұстаным ғана емес, ол кәсіби этиканың да өзегі болып табылады. Ертеңгі күні дәрігер де, ұстаз да, инженер де – ең алдымен адамдық қасиеттерімен бағаланады. Тәрбиеленушілеріміз ерқашан: «Өтірік айта, шыншыл бол!» деп айтып отырамын.

КӘСІБИ МАМАНҒА БАСТАР ЖОЛ

Кәсіби маман болу – ең алдымен өз ісіне жауапкершілікпен қарау, үнемі іздену және өзін-өзі дамыту. Балабақшадағы тәрбиешінің мақсаты-бүлдіршіне болашақ

мамандыққа нақты бағдар беру емес, керісінше, кез келген кәсіптің қоғамға пайдалы екенін ұқтыру.

Ойын арқылы үйрету әдісінде біз балаларды түрлі рөлдерге бөлеміз: дәрігер, құрылысшы, мұғалім, жүргізуші тағы сол секілді. Осындай қарапайым ойындар арқылы олар еңбекке құрметпен қарауды, әр мамандықтың маңызын түсінуді ерте жастан ақ үйренеді. Кейде бала «Мен өскенде ұстаз боламын» десе, енді бірі «Мен дәрігер боламын» дейді. Бірақ ең бастысы - олардың әрқайсысының жүрегіне еңбектің қадірін түсіну сезімі қалыптасып жатады.

Халқымыздың ұлы ойшылы, философ Абай Құнанбайұлының «Адамның адамшылығы-ақыл, ғылым, ар, мінезбен» деген сөзі біздің тәрбие жұмысымыздың негізгі қағидаларының бірі. Балабақшадағы әрбір күн осы төрт құндылықты балалардың бойына дарытумен өтеді. Мысалы, бір-біріне көмектескен бүлдіршінді көргенде, оның бойынан болашақ адал азаматтың бейнесін аңғарамыз.

Сонымен бірге М.Әуезовтің «Халықты халықпен теңестіретін-білім» деген ұлағаты ойы да тәрбиешілер үшін бағдаршам іспетті. Білімді, парасатты, адал ұрпақ қана елді өрге сүйейді.

«Білім келешегі – адал азамат және кәсіби маман» деген тақырып тек мектеп немесе университет деңгейінде қарастырылатын мәселе емес. Бұл-ең әуелі балабақшадан басталатын ұзақ жол. Болашақ Қазақстанның тірегі – дәл осы адалдық пен кәсібилік үйлескен ұрпақ.

Рахат ЕЛУБАЕВА, педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент. Назипа ФАТИХОВА, Айгерім ТАДЖИКОВА, Айгерім ЖАМПОЗОВА, Сенйор-лекторлар.

РЕСМИ

Жолаушылар мен багажды автомобильмен ауданишілік тұрақты тасымалдау маршруттарына қызмет көрсету құқығына арналған конкурсты өткізу туралы

«Байзақ ауданы әкімдігінің тұрғын үй - коммуналдық шаруашылық, жолаушылар көлігі және автомобиль жолдары бөлімі» коммуналдық мемлекеттік мекемесі 2026 жылы 13 наурызда жергілікті сағат 15:00-де Байзақ ауданы, Сарыкемер ауылы, Байзақ батыр көшесі, №104 "А" үй, 2-қабат, 209-кабинет мекенжайы бойынша жолаушылар мен багажды автомобильмен ауданишілік тұрақты тасымалдау маршруттарына қызмет көрсету құқығына арналған конкурсты өткізу туралы хабарлайды.

Конкурсқа мынадай маршруттың пакеті (маршруттар) шығарылады: №1 лот «Кеңес-Сарыкемер», «Абай-Ақтөбе-Сарыкемер», «Құмжота-Бұрыл - Сарыкемер».

Конкурсқа меншік нысанына қарамастан, меншік құқығында немесе өзге де заңды негіздерде автокөлік құралдары бар кез келген жеке және заңды тұлғалар қатыса алады.

Конкурсқа қатысуға тілек білдірушілер «Байзақ ауданы әкімдігінің тұрғын үй – коммуналдық шаруашылық, жолаушылар көлігі және автомобиль жолдары бөлімі» коммуналдық мемлекеттік мекемесіне конкурстық құжаттардың жиынтығын алуға жазбаша өтінімді Байзақ ауданы, Сарыкемер ауылы, Байзақ батыр көшесі, №104 А үй, 2-қабат, 209-кабинет мекенжайы бойынша ұсынуы тиіс.

Конкурстық құжаттарды алуға өтінімдерді қабылдаудың және конкурсқа қатысуға өтінімдерді қабылдаудың соңғы мерзімі: 2026 жыл 3 наурыз, сағат 12:00-ге дейін.

2026 жылдың 16 наурызда сағат 16:00-де конкурстық комиссия конкурс өткізу мәселелері жөнінде конкурс алдындағы конференцияны өткізеді.

Объявление о проведении конкурса на право обслуживания маршрутов регулярных внутрирайонных автомобильных перевозок пассажиров и багажа

Коммунальное государственное учреждение «Отдел жилищно-коммунального хозяйства, пассажирского транспорта и автомобильных дорог акимата Байзақского района» сообщает о проведении конкурса на право обслуживания маршрутов регулярных внутрирайонных автомобильных перевозок пассажиров и багажа.

Дата проведения: 13 марта 2026 года. Время: 15:00 часов (местное время).

Место проведения: Байзақский район, село Сарыкемер, улица Байзақ батыра, №104 "А", 2-й этаж, кабинет №209.

Лот(ы), выставляемые на конкурс: Лот №1: «Кенес – Сарыкемер», «Абай – Ақтөбе – Сарыкемер», «Қумжота – Бұрыл – Сарыкемер».

В конкурсе могут принимать участие любые физические и юридические лица, независимо от формы собственности, имеющие автотранспортные средства на праве собственности или иных законных основаниях.

Желающие принять участие в конкурсе, должны представить письменную заявку на получение комплекта конкурсной документации по адресу: Байзақский район, село Сарыкемер, улица Байзақ батыра, №104 "А", 2-й этаж, кабинет №209.

Окончательный срок приема заявок на получение конкурсной документации и заявок на участие в конкурсе: 3 марта 2026 года до 12:00 часов.

Предконкурсная конференция по вопросам проведения конкурса состоится 16 марта 2026 года, в 16:00 часов.

МҰРАҒЕРЛІК ІС

Жамбыл облысы, Байзақ ауданы, Шахан ауылы, М. Маметова көшесі, №38 үйдің тұрғыны болған Аяганов Жумагелді Құлневичтің 2025 жылдың 19 қыркүйегі күні қайтыс болуына байланысты мұрагерлік ісі жарияланып отыр.

Талапкерлер осы хабарландыру жарияланғаннан кейін, бір ай мерзім ішінде, Байзақ ауданы, Сарыкемер ауылы, Медеулов көшесі, №64 "А" үйде орналасқан нотариалдық кеңсе қызметкері Салтанат Коскееваға жолығулары керек.

ҰЛТТЫҚ ҚОР

Қазақстанда 2024 жылдың 1 қаңтарынан бастап «Ұлттық қор-балаларға» жобасы ресми түрде іске қосылды. Қазақстанның болашағына салынған инвестиция-Ұлттық қор. Бұл қор бүгінгі жинақ ертеңгі игілікке айналады.

БҮГІНГІ ЖИНАҚ - ЕРТЕҢГІ ИГІЛІК

Жылдың жағымды жаңалықтарының бірі «Ұлттық қор-балаларға» жобасының негізгі мақсаты - өскелең ұрпақты қолдау және оларға ұлттық жинақ есебінен тұрғын үй жағдайларын жақсарту немесе білім алуға мүмкіндік беру.

Жоба аясында балаларға бағдарламаға қатысқан әрбір жылы үшін жыл сайын есепті жылдан кейінгі жылдың басында Ұлттық қордан инвестициялық кірісті қоса алғанда, нысаналы талаптар түріндегі қаражат есептеліп отырады. Бұл бала 18 жасқа толғанға дейін жалғасады.

Бала 18 жасқа толған жылы нысаналы жинақтарды тұрғын үй жағдайларын жақсарту немесе білім алу ақысын төлеу мақсатында пайдалану құқығына ие болады. Ұлттық қор - бұл Қазақстанның болашағына салынған инвестиция. Бүгінгі жинақ ертеңгі игілікке айналады. Балаларыңыздың болашағына қамқорлық жасаңыз.

Нұржан ЕСІРГЕНОВ, аудандық «Жастар ресурстық орталығы» директорының орынбасары.

АКЦИЯ

ТҰРМЫСТЫҚ ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚ ПЕН СТАЛКИНГКЕ ҚАРСЫ ЗАҢ ҚАТАЙДЫ

Республика аумағында ағымдағы жылдың 9-13 ақпан аралығында «Stor stalking» акциясы өтуде. Егер сіз сталкингке (қудалауға) тап болсаңыз, не істеу керек?

Сталкинг – бұл сіздің еркіңізге қарсы жасалатын, психологиялық зиян келтіретін және қауіпсіздіңізге қауіп төндіретін қайталанатын қоңыраулар, хабарламалар, аңду, байланыс орнатуға мәжбүрлеу, әлеуметтік желілер арқылы бақылау және қудалаудың өзге де түрлері.

Қауіпсіздік жоспарын алдын ала ойластырыңыз:

- қудалаушымен кез келген қарым-қатынасты тоқтатыңыз, байланысқа шығудан нақты және бір рет бас тартқаныңызды көрсетіңіз (мысалы, «Мен-мен бұдан әрі байланысқа шықпауыңызды сұраймын» деген хабарлама кейін дәлел ретінде тіркелуі мүмкін);
- жеке деректеріңізге қолжетімділікті шектеңіз: әлеуметтік желідегі аккаунттарды жабыңыз. Құпиялық баптауларын өзгертіңіз, құпия сөздерді ауыстырыңыз, қажет болған жағдайда – телефон нөмірін өзгертіңіз;
- жақындарыңызды, әріптестеріңізді, көшілеріңізді сіздің қудалауға

ұшырап жүргеніңіз туралы ескертіңіз, қолдау және көмек көрсету туралы келісіңіз;
- мүмкіндігінше үйден шығу уақыты мен әдеттегі бағыттарды өзгертіңіз, бөгде адамдарға өз орналасқан жеріңіз туралы хабарламаңыз;
- жедел қызметтердің нөмірлерін телефонның жылдам теруіне сақтап қойыңыз;
- нақты қауіп төнген жағдайда – алдын ала тез барып паналай алатын қауіпсіз орындар анықтаңыз (туыстар, достар, дағдарыс орталықтары).

Қудалаудың әрбір фактісін тіркеп отырыңыз:
- хабарламаларды, қоңырауларды, дауыс хабарламаларын, скриншоттарды, хаттарды, әлеуметтік желілердегі пікірлерді сақтаңыз;
- қудалаудың әрбір эпизоды бойынша күні, уақыты және мазмұнын белгілеңіз;
- аңду болған жағдайда-мүмкіндігінше фото немесе видеого түсіріңіз, куәларды тартыңыз;
- дәлелдемелерді сенімді

жерде сақтаңыз (бұлттық сақтау, сенімді адам).

Полиция жүгініңіз:

-егер сіз қудалауға, бақылауға немесе жүйелі түрде тізуге тап болсаңыз-“102” нөмірі арқылы полицияға хабарласыңыз;
-өтініш берген кезде барлық эпизодтарды толық сипаттап, куәларды көрсетіп, қолда бар дәлелдемелерді қоса тіркеңіз;
-жеке жүгінген кезде сізге бірегей нөмірі бар талон-хабарлама беруге міндетті.

Маңызды білу қажет:

- Сталкинг қылмыстық жауаптылыққа тартылатын әрекет болып табылады (Қазақстан Республикасы

Қылмыстық кодексінің 115-1-бабы);

- айыппұл, қоғамдық жұмыстарға тарту немесе қамауға алу түріндегі жауаптылық көзделген;
- Қазақстан Республикасының Конституциясы әрбір адамға жеке өмірге қол сұқпаушылықты және қауіпсіздікке құқықты кепілдік береді;
- басқа адамның «ЖОҚ!» деген жауабы сөзсіз сақталуға тиіс. Үндемеңіз. Қудалау – бұл норма емес және «жеке мәселе» емес, бұл – заңды бұзу.

Байзақ АПБҚБ отбасылық-тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қарсы күрес тобы.

МЕНШІК ИЕСІ:
«Байзақ аудандық «Ауыл жаңалығы» - «Сельская новь» газетінің редакциясы» жауапкершілігі шектеулі серіктестігі
ДИРЕКТОР
Бауыржан ЖАҚСЫМБЕТОВ
БАС РЕДАКТОР
Гүлшарх ЕРМҰРАТОВА
тел.: 2 - 28 - 60

СУНДЕТУЛЛА АБИЛОВ - Бас редактордың орынбасары

Анаркүл ЖАТҚАНБАЕВА - бас есепші

Елена КЕМ - корректор

Нұрбек СУГІРБЕКОВ - компьютер орталығының жетекшісі

Айдар АЛДАБЕРГЕНОВ - фототілші

Газет Қазақстан Республикасы ақпарат және коммуникациялар министрлігінің ақпарат комитетінде (22.11.2018 жылы) тіркеліп, № 17366-Г куәлігі берілген.

Газет редакцияның компьютерлік орталығында теріліп, беттелген.

Қалыбы ЖШС-і «Салық тәртібі» баспаханасында жасалып, көбейтілді.

Тараз қаласы, Төле би көшесі, №36 үй.

- Редакция авторлардың көзқарасы мен оқырман хаттарына жауап бермейді.

- Жарнама мен хабарландырудың мәтініне жарнама беруші жауапты.

Тілшілер, хаттар бөлімі: 2 - 12 - 37.

Компьютер орталығы, есеп бөлімі: 2 - 15 - 70.

Газет сайты: www.auil-zhanaligy.kz

Электронды пошта: auil@mail.ru

Мекенжайымыз:

Индекс 080100.

Жамбыл облысы, Байзақ ауданы, Сарыкемер ауылы, М. Х. Дулати көшесі, 10 "а" үй.

Тарапалымы 2303 Тапсырыс №36

Газет атысына екі рет шығады.

Кезекші редактор С. АБИЛОВ